

Nr 79.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lärares avlönings- och anställningsförhållanden under tid, då undervisningen inställes eller begränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, m. m.; givna Stockholms slott den 22 november 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 november 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen:

Under läsåret 1939/40 måste undervisningen vid ett flertal statliga eller statsunderstödda läroanstalter tidvis inställas eller begränsas på grund av att undervisningslokalerna helt eller delvis togos i anspråk för försvarsmaktens behov. Vidare inställdes eller begränsades undervisningen till följd av bränslebrist, på grund av att lärjungarna bereddes ledighet för att delta i lantbruksarbete eller bärplockning eller för att bereda lärjungarna sommarvistelse på landet.

De rubbningar i undervisningen, som sålunda uppkommo, inverkade på lärarnas tjänstgöringsförhållanden. Lärarna hindrades tidvis att fullgöra full undervisning; i stället togos de i viss mån i anspråk för återläsning efter läsårets utgång.

Rubbningarna påverkade jämväl lärarnas avlöningsförhållanden. Beträffande lärare med nyreglerad avlöning utfärdades härom två kungörelser, nämligen *dels* en kungörelse den 15 mars 1940 (nr 148) med bestämmelser om avlöning till vissa befattningshavare i statens och kommuns tjänst under tiden för undervisningens inställande till följd av bränslebrist, *dels ock* en kungörelse den 26 april 1940 (nr 324) med bestämmelser i fråga om avlöning till vissa befattningshavare i statens och kommuns tjänst vid tjänstgöringshinder på grund av undervisningens inställande eller inskränkning i anledning av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar. Även för övriga lärarkategorier utfärdades särskilda avlöningsbestämmelser.

Vid regleringen av avlöningsförmånerna till lärarpersonalen under tiden för undervisningens inställande eller begränsning (denna tid kallas i det följande »stängningstiden») och under återläsningstiden hava i sagda båda kungörelser olika principer kommit till tillämpning. Av skäl, som närmare utvecklats i det till propositionen nr 195 till 1940 års lagtima riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden den 15 mars 1940, bygges sålunda kungörelsen 1940: 148 på den förutsättningen, att stängningstiden kan betraktas som ferietid, medan återläsningstiden anses ingå i läsåret. Däremot utgår kungörelsen 1940: 324 från den förutsättningen, att stängningstiden ingår i läsåret, varför stängningen i och för sig icke medför någon rubbning i de avlöningsförmåner, som skulle utgått till vederbörande lärare, därest undervisningen pågått i sedvanlig omfattning.

För höstterminen 1940 har Kungl. Maj:t genom cirkulär den 23 juli 1940 (nr 732) föreskrivit, att lärjungar vid vissa statliga, kommunala eller enskilda läroanstalter må i erforderlig utsträckning beviljas ledighet under högst tre veckor för deltagande i lantbruksarbete, härplockning eller annat för folkhushållningen särskilt betydelsefullt arbete. Samtidigt har stadgats, att om så på grund av de beviljade ledigheterna prövas oundgängligen erforderligt, må undervisningen för läraravdelning vid folk- eller småskola eller för klassavdelning vid annan läroanstalt kunna under erforderlig tid helt inställas. Vid beslut om sådant inställande skall föreskrift meddelas, om och i vad mån lästid, som genom undervisningens inställande gått förlorad, skall återläsas. Det är icke uteslutet, att undervisningen under läsåret 1940/41 kan komma att rubbas även av andra anledningar. Uppenbarligen är det härvid angeläget att, oavsett de skilda orsakerna, samma principer såvitt möjligt tillämpas vid de regleringar av lärarnas avlönings- och anställningsförhållanden, som kunna erfordras med hänsyn till rubbningarna i undervisningen. Utredning i ämnet har med hänsyn härtill verkställts inom finansdepartementet. Över utredningens resultat, vilket sammanfattats i en promemoria, ha utlåtanden avgivits av skolöverstyrelsen den 7 november och av allmänna lönenämnden den 12 november 1940.

I departementspromemorian anföres följande.

De huvudfrågor, som det vid här avsedda regleringar gäller att lösa, utgöra *dels* att finna lämpliga regler för lärarnas anställnings- och löneförhållanden under stängningstiden, *dels* att säkerställa återläsningen, så att lärarkrafter finnas disponibla för denna, *dels ock* att finna lämpliga regler för lärarnas anställnings- och löneförhållanden under återläsningstiden. I det följande upptagas dessa frågor till bedömande i vad angår statliga och kommunalanställda lärare med nyreglerad avlöning. Härvid skiljes mellan lärare, som åtnjuta lön för kalenderår och alltså äro avlöningsberättigade under ferietid, och lärare, som åtnjuta lön för läsår eller del därav. Den viktigaste av dessa grupper är de kalenderårsavlönade lärarna. Bestämmelserna böra därför i första hand anpassas med hänsyn till sistnämnda lärare.

1. Kalenderårsavlönade lärare.

Utmärkande för den princip, som kommit till uttryck i kungörelsen 1940: 148, är, att kalenderårsavlönad lärare erhåller full lön under stängningstiden och detta även om han eljest skulle ha varit tjänstledig, exempelvis på grund av sjukdom. Detta är en följd av att nämnda kungörelse bygger på den förutsättningen, att stängningstiden kan betraktas såsom ferietid. Å andra sidan är läraren skyldig att tjänstgöra under återläsningstiden. Kan han, exempelvis på grund av sjukdom, icke fullgöra återläsningen, får han vidkännas avdrag å den avlöning, som eljest skulle utgått under tiden för återläsningen.

I de fall, då nämnda kungörelse tillämpades, stängdes skolorna helt för viss bestämd tid. Samtliga kalenderårsanställda lärare erhöilo härvid förmånen av oavkortad lön, ehuru tjänstgöring icke fullgjordes, men bereddes samtidigt nackdelen av att vara skyldiga återläsa eller att, om återläsning ej kunde fullgöras, vidkännas avdrag å den på återläsningstiden belöpande avlöningen, vilken eljest skulle ha utgjort ferieavlöning. Genom systemet åstadkoms en viss rättvisa lärarna emellan samtidigt som återläsningen blev säkerställd.

I här föreliggande sammanhang måste man räkna icke blott med det fall, då skola helt stänges, utan också med att undervisningen vid skolan endast begränsas under stängningstiden. Vid samma skola kan för övrigt undervisningen en del av stängningstiden komma att helt inställas och återstående del av tiden pågå i begränsad omfattning. Ibland omfattar måhända stängningen endast en eller ett par klassavdelningar. Även andra slag av endast partiella rubbningar kunna tänkas. Det är därför tydligt, att förhållandena under stängningstiden kunna gestalta sig på olika sätt för de olika lärarna. Vissa lärares undervisning under stängningstiden kommer kanske ej alls att beröras av begränsningarna, andra ställas helt utanför den kvarblivande undervisningen, andra slutligen undervisa i begränsad omfattning. I viss utsträckning kan och bör emellertid begränsningens inverkan på de mera fast anställda lärarnas arbetsförhållanden motverkas därigenom, att de under tiden för den begränsade undervisningen få övertaga arbetsuppgifter, som eljest fullgöras av mera tillfälligt anställda lärare (korttidsvikarier, timlärare), vilka härigenom helt eller delvis skiljas från undervisningen.

I de fall, då undervisningen icke helt inställes utan allenast begränsas, uppkommer frågan, för vilka lärare särbestämmelser i anledning av stängningen erfordras. Det förefaller härvid icke rimligt, att samtliga lärare — alltså även de som ej alls beröras av stängningen — skulle under stängningstiden tillförsäkras oavkortad lön även i den mån de under sagda tid vore tjänstlediga för sjukdom eller dylikt. Man synes, åtminstone i detta hänseende, böra be-

gränsa bestämmelserna till att avse blott de lärare, som beröras av stängningen. Går man härvid så långt, att man endast medgiver oavkortad lön åt lärare, som hindrats tjänstgöra eller vilkas tjänstgöring minskats *till följd av* stängningen, ha i själva verket de principer övergivits, på vilka kungörelsen 1940: 148 bygger. Enligt dessa borde — främst i syfte att säkerställa återläsningen — även de lärare beredas oavkortad lön med återläsningsskyldighet, vilka visserligen varit förhindrade tjänstgöra under stängningstiden av annan anledning än själva stängningen (på grund av sjukdom eller dylikt) men vilkas tjänstgöring i annat fall skulle ha påverkats av stängningen. Likaledes borde av dessa principer följa *dels* att endast de lärare skulle bli återläsningsskyldiga, som tillförsäkrats oavkortad lön under stängningstiden, *dels* att återläsningsskyldighetens omfattning skulle motsvara den nedsättning i tjänstgöringen vederbörande beretts eller (vid sjukdomshinder och dylikt) skulle ha beretts under stängningstiden.

Det är tydligt, att tillämpningen av ett sådant system skulle bereda vissa svårigheter. Detta gäller icke blott bedömningen av vilka lärare, som skulle ha berörts av stängningen om de icke av annan anledning varit förhindrade att tjänstgöra, och i vad mån stängningen skulle ha påverkat dessa lärares tjänstgöringsförhållanden utan det gäller också, bland annat, vissa lönetekniska problem såsom huru tillfredsställande och ej alltför invecklade regler skola kunna skapas för de fall, då lärare med nedsatt tjänstgöring blir sjuk eller av annan liknande anledning tjänstledig under stängnings- eller återläsningstiden. Den rättvisa lärarna emellan, vilken vanns i de fall som avsågos i kungörelsen 1940: 148, kan knappast anses vinnas, därest vissa lärare bliva helt lediga men andra få endast nedsatt tjänstgöring under stängningstiden. I motsats till de förstnämnda lärarna bliva de senare bundna av sin om ock begränsade tjänstgöring såväl under stängnings- som återläsningstiden.

Det synes med hänsyn till vad nu anförts finnas anledning att söka sig fram efter andra vägar än dem, som följts i kungörelsen 1940: 148. Först bör då undersökas om en tillämpning av bestämmelser, motsvarande de i kungörelsen 1940: 324 meddelade, skulle giva tillfredsställande resultat. Dessa bestämmelser avse endast lärare, som verkligen hindrats tjänstgöra eller fått sin tjänstgöring minskad *till följd av* undervisningens inställande eller inskränkning. Är läraren under stängningstiden tjänstledig av annan anledning skall avdrag å avlöningen ske enligt de för tjänstledigheten gällande bestämmelserna. Men är anledningen till tjänstledigheten eller den minskade tjänstgöringen enbart skolstängningen får läraren full lön. Lärare, som sist avsetts, blir återläsningsskyldig. Däremot torde övriga lärare icke vara skyldiga att återläsa.

Nackdelarna med det nu angivna systemet äro framför allt två. Den viktigaste av dessa är att återläsningen icke säkerställes. Endast de lärare, som få minskad tjänstgöring under stängningstiden, bli återläsningsskyldiga. En ordinarie lärare, som händelsevis är sjuk under stängningstiden, blir icke återläsningsskyldig, utan sådan skyldighet skulle behöva åläggas hans tillfällige vikarie. Denne är säkerligen i flera fall så lösligt anknuten till skolan, att sådan återläsning icke kan uttagas av honom.

Den andra nackdelen av ifrågavarande system framträder i de fall, då lärarens undervisningsskyldighet helt upphör under stängningstiden. Systemet bygger ju på den uppfattningen, att tjänstledighet, beviljad före stängningstiden, bör i den mån ledigheten normalt hade omfattat denna tid, gälla jämväl under stängningstiden. Det kan emellertid vara svårt att förhindra, att lärarna begränsa ansökningstiden för tjänstledigheten, så att denna ej omfattar stängningstiden. I dylika fall kommer den, som eljest skulle uppe-

hållit lärartjänsten såsom vikarie, icke att i sådan egenskap bliva berättigad till avlöning under stängningstiden, medan innehavaren av tjänsten erhåller oavkortad avlöning. Om åter tjänstledighetstiden omfattar även stängningstiden blir vikarien berättigad till avlöning under sistnämnda tid, medan tjänstens innehavare måste vidkännas mot tjänstledighetens art svarande avdrag å lönen. I likartade fall skulle således, väsentligen på grund av tillfälliga eller formella anledningar, olika resultat kunna uppkomma. Det är också att märka, att om tjänstgöringshinder uppstår först under stängningstiden, krav på att tjänstledighet skall sökas för denna tid icke torde kunna upprätthållas.

Såsom förut påpekats framträder den senast berörda nackdelen endast i de fall, då lärarens undervisningsskyldighet helt upphör under stängningstiden. Även i sistnämnda fall torde som regel tjänstledigheterna komma att löpa i vanlig ordning om icke — såsom fallet var med det s. k. kokslovet under förra vintern — skolstängningen blir bekant så tidigt och veterligt varar så länge att den kan påverka tjänstledighetsansökningarna. Det synes vid sålunda angivna förhållanden knappast berättigat att tillmäta ifrågasvarande nackdel avgörande betydelse i andra fall än då fråga är om särskilt vittgående och långvariga inskränkningar i undervisningen. För dylika undantagsfall bör givetvis möjlighet hållas öppen att meddela erforderliga särbestämmelser.

Att erforderlig återläsning kan ske utan merkostnad för statsverket måste anses såsom ett grundväsentligt krav. För att tillgodose detta skulle måhända kunna föreskrivas, att samtliga kalenderårsavlönade lärare — från de läsårsavlönade lärarna bortses tills vidare — med undervisningsskyldighet i de klasser, som stängas eller där undervisningen begränsas, skulle vara återläsningsskyldiga, oavsett om läraren fått sin undervisningsskyldighet under stängningstiden nedsatt eller ej. Det synes emellertid rimligare att i så fall taga steget fullt ut och föreskriva återläsningsskyldighet för samtliga vid skolan anställda kalenderårsavlönade lärare.

I sak innebär en sådan vidsträckt återläsningsskyldighet, att lärares tjänstgöring kan komma att utsträckas utöver det normala läsåret och således omfatta vad som eljest skulle utgjort ferietid. Något formellt hinder mot utsträckning av lärarnas arbetstid torde icke förefinnas; ej heller kan en dylik utsträckning anses oskäligen med hänsyn till lärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden. Det är emellertid givet, att återläsningen i första hand bör fullgöras av sådana lärare, som under stängningstiden fått sin tjänstgöring nedsatt och då om möjligt i en mot den nedsatta tjänstgöringen svarande omfattning. Endast i sådana fall, då på grund av sjukdom eller av andra orsaker en dylik ordning icke låter sig genomföra, böra de lärarkrafter, vilkas tjänstgöring icke påverkats av stängningen, tagas i anspråk för återläsningen. Det bör ankomma på skolmyndigheterna att vid ordnandet av återläsningen taga tillbörlig hänsyn till lärarnas intressen i förevarande hänseende, så att en i möjligaste mån rättvis fördelning av undervisningen under återläsningstiden genomföres.

Enligt föreskrift i kungörelsen 1940:148 skulle, vid beräkning av befattningshavares avlöningförmåner under återläsningstiden, denna tid anses ingå i läsåret. Detta innebär, att om den återläsningsskyldige läraren var förhindrad fullgöra återläsningen så var han skyldig ansöka om tjänstledighet och måste under denna ledighet vidkännas avdrag å avlöningen. Det är utan vidare klart, att om samtliga lärare vid skolan bliva återläsningsskyldiga men denna skyldighet på grund av stängningens mindre omfattning endast kan uttagas av ett fåtal av lärarna, kunna ej de övriga lärarna förpliktas att vidkännas avdrag å avlöningen under återläsningstiden. Det synes också vid sådant förhållande oskäligt, att, om en lärare uttagits för att full-

göra återläsning men får laga förfall och därför icke kan fullgöra densamma, denne skulle få vidkännas löneavdrag, medan övriga lärare, som icke uttagits ehuru de äro återläsningsskyldiga, få uppbära oavkortad avlöning. Det förefaller, som om saken kunde ordnas genom att föreskrift endast meddelas därom, att lärare, som avhåller sig från honom ålagd återläsning utan att kunna styrka giltigt förfall, må för den tiden icke uppbära någon avlöning.

Sammanfattningsvis skulle ett system, sådant som det här skisserade, innebära följande.

a) Kalenderårsavlönad lärare, som hindras tjänstgöra eller vars tjänstgöring minskas till följd av undervisningens inställande eller inskränkning i anledning av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller på grund av bränslebrist eller annan dylik orsak, skall för tid, då sådant tjänstgöringshinder föreligger, äga uppbära de avlöningsförmåner, som eljest skulle tillkommit honom å tjänsten. Har läraren beviljats tjänstledighet, vilken helt eller delvis innefattar tid varunder tjänstgöringshinder av ifrågavarande slag förelegat, skall avdrag å avlöningen ske enligt de för tjänstledigheten gällande bestämmelserna. Liksom i kungörelsen 1940: 324 torde vidare uttryckligen böra föreskrivas, att lärare, som under tid då tjänstgöringshindret förelegat varit inkallad till militär tjänstgöring, skall, ändå att tjänstledighet icke sökts, vidkännas tjänstledighetsavdrag enligt de med avseende å ledighet för sådant ändamål gällande bestämmelserna.

b) Samtliga vid skolan anställda kalenderårsavlönade lärare skola vara skyldiga att utan särskild ersättning fullgöra den återläsning, som i vederbörlig ordning kan varda bestämd. För återläsningen skola i första hand uttagas de lärare, för vilka tjänstgöringshinder på grund av stängningen förelegat under stängningstiden.

c) Avhåller sig lärare från honom ålagd återläsning utan att kunna styrka giltigt förfall, må han för den tid icke uppbära någon avlöning.

II. Läsårsavlönade lärare.

Med läsårsavlönade lärare menas här alla lärare, som icke äro kalenderårsavlönade. Gruppen omfattar såväl lärarpersonal, vilken relativt fast är anknuten till undervisningsväsendet, som tillfällig lärarpersonal. Dessa delgrupper torde böra behandlas var för sig. Beträffande de mera fast anställda lärarna måste nämligen anses, att dessa kunna erfordras för återläsningen, medan så mera sällan torde vara förhållandet med den tillfälliga lärarpersonalen.

A. Läsårsavlönade lärare, som relativt fast äro anknutna till undervisningsväsendet.

När det gäller att avgränsa de lärargrupper, som kunna anses såsom relativt fast anknutna till undervisningsväsendet, från den tillfälliga lärarpersonalen synes den väg kunna väljas, som anvisas i 3 § kungörelsen 1940: 148. Denna innebär att följande befattningshavare betraktas såsom relativt fast anknutna till undervisningsväsendet, nämligen:

- 1) e. o. folk- och småskollärare samt e. o. nomadlärare,
- 2) extra lärare vid statlig läroanstalt,
- 3) terminsvikarie vid högre kommunal läroanstalt, folk- eller småskola eller nomadskola, samt
- 4) terminsanställd heltidstjänstgörande timlärare vid statlig eller högre kommunal läroanstalt eller folk- eller småskola.

Enligt nyssnämnda författningsrum skulle till envar av de där angivna, mera fast anställda läsårsavlönade lärarna månadsvis i efterskott utbetalas belopp,

motsvarande de avlöningsförmåner, som under den tid undervisningen under månaden varit inställd till följd av bränslebrist skulle tillkommit honom å tjänsten, därest sådant inställande ej skett och läraren under sagda tid bestritt tjänsten. Läraren skulle erhålla detta belopp även om han eljest skulle ha varit tjänstledig, exempelvis på grund av sjukdom. En förutsättning skulle emellertid vara, att läraren åtagit sig att fullgöra den återläsning, som i vederbörlig ordning kunde varda bestämd. För återläsningstiden skulle lärarens avlöningsförmåner beräknas som om denna tid inginge i läsåret. Var läraren exempelvis e. o. folkskollärare, beräknades först den e. o. folkskollärlön som belöpte på återläsningstiden. Hade läraren på grund av sjukdom ej kunnat helt fullgöra återläsningen, skulle denna lön minskas med sjukavdrag. Vid utbetalning av den sålunda framräknade lönen skulle avdrag ske med det belopp som utbetalats för så många dagar av stängningstiden som återläsningstiden omfattade. Uppkom härvid brist, skulle läraren i princip vara skyldig återbetala skillnaden.

Av samma skäl som då det gällde kalenderårsavlönade lärare uppkomma även beträffande läsårsanställda lärare betydande svårigheter vid tillämpning av bestämmelserna i kungörelsen 1940:148 i de fall, då undervisningen — utan att vara helt inställd — endast begränsas vid skolan. Man bör också sträva efter, att såvitt möjligt utforma ett system, i vilket återbetalningsskyldighet kan elimineras.

Det synes då böra undersökas, huruvida icke motsvarande bestämmelser, som ovan ifrågasatts för de kalenderårsavlönade lärarna, skulle kunna tillämpas i fråga om de nu ifrågavarande läsårsavlönade lärarna.

Att något tekniskt hinder ej föreligger att tillerkänna sist avsedda lärare samma löneförmåner, som de skulle erhållit om ej undervisningen begränsats, är tydligt. Samma olägenheter som ovan angivits i fråga om lärarnas möjligheter att anpassa tjänstledighetsansökningarna i de fall, då undervisningsskyldigheten helt upphör under stängningstiden, föreligga även här, men torde icke heller i detta sammanhang böra tillmätas avgörande betydelse.

En annan fråga är om samtliga lärare, varom här är fråga, böra och kunna åläggas skyldighet att återläsa utan särskild ersättning. Denna fråga kan bedömas ur två synpunkter, nämligen *dels* om så kan anses skäligt med hänsyn till lärarnas avlöningsförhållanden, *dels* om så är möjligt med hänsyn till lärarnas anställningsförhållanden.

De här ifrågavarande lärarna uppbära lön för läsåret. Detta innebär emellertid endast att ett för kalenderår avsett, efter viss löneklass bestämt lönebelopp utbetalas under en kortare tidsperiod. Med hänsyn härtill och då samtliga ifrågavarande lärare inneha förordnanden på minst en termin kan det icke anses mindre skäligt att ålägga dem än de kalenderårsanställda lärarna skyldighet att återläsa utan särskild ersättning.

Beträffande möjligheten att föreskriva sådan återläsningsskyldighet med hänsyn till lärarnas anställningsförhållanden må erinras, att Kungl. Maj:t i kungörelsen den 2 juli 1940 (nr 708) föreskrivit,

att förordnande å lärarbefattning vid statlig läroanstalt eller vid statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt skall, därest förordnandet icke omfattar ferietid, intill dess Kungl. Maj:t annorledes bestämmer meddelas att gälla *tills vidare* under den tid, förordnandet avser,

samt att, om förordnandet bibehålles under tid, då undervisningen inställes, inskränkes eller avkortas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, beträffande den förordnades avlöningsförmåner under sagda tid samt beträffande hans skyldighet att fullgöra i vederbörlig ordning föreskriven återläsning skall gälla vad därom varder särskilt stadgat.

Lärarnas anställningsvillkor torde med hänsyn härtill numera icke lägga hinder i vägen mot att föreskriva den ifrågavarande vidsträckta återläsnings-skyldigheten.

Aven här böra givetvis för återläsningen i första hand tagas i anspråk de lärare, som fått sin tjänstgöring begränsad under stängningstiden. Det bör också förutsättas, att myndigheterna vid uttagning av lärare för återläsningen tillbörligt beakta lärarnas intressen.

Enligt vad som ifrågasatts för de kalenderårsavlönade lärarna, skulle så-dan lärare, om han avhåller sig från honom ålagd återläsningsskyldighet utan att kunna styrka giltigt förfall, för den tiden icke uppbära någon avlö-ning. I motsats till de kalenderårsavlönade lärarna äro de läsårsavlönade icke berättigade till några avlöningsförmåner under återläsningstiden. Det torde därför böra föreskrivas, att läsårsavlönad lärare, som utan att kunna styrka giltigt förfall avhåller sig från honom ålagd återläsningsskyldighet skall av de avlöningsförmåner, han senast uppburit å lärartjänsten, återbetala ett be-lopp motsvarande full avlöning för så stort antal dagar som han ej fullgjort sin återläsningsskyldighet.

B. Tillfällig lärarpersonal.

I det föregående har påpekats, att den begränsade undervisningens in-verkan på de mera fast anställda lärarnas arbetsförhållanden kan och bör i viss utsträckning motverkas därigenom, att de under tiden för den begrän-sade undervisningen få övertaga arbetsuppgifter, som eljest utövas av mera tillfälligt anställda lärare, vilka härigenom helt eller delvis skiljas från un-dervisningen.

Om en tillfälligt anställd lärare på grund härav eller eljest på grund av undervisningens begränsning blir helt fri från tjänstgöring, torde han böra anses ha frånträtt sitt förordnande för denna tid och alltså icke vara berät-tigad till någon avlöning.

Bibehålles den tillfälligt anställde läraren vid undervisningen men med begränsad tjänstgöring, bör hans avlöning för den tiden nedsättas i förhål-lande till den omfattning, vari tjänstgöringen nedsatts.

Sådan lärare, varom här är fråga, bör icke vara återläsningsskyldig. Ta-ges han i anspråk för återläsning, torde han böra avlönas som timlärare.

III. Övriga frågor.

I överensstämmelse med föreskrift i kungörelsen 1940:324 bör i förekom-mande fall beträffande lärare, som avses under *I* och *II A.* här ovan, vid prövning av fråga om hans uppflyttning till högre löneklass tid, varunder tjänstgöringshinder av här avsett slag förelegat, räknas såsom tjänstetid, i den mån icke annat föranledes av läraren beviljad tjänstledighet.

Vissa bestämmelser erfordras möjligen för de fall, då lärare under stäng-ningstiden på förordnande uppehålla annan tjänst. Detsamma torde gälla i fråga om lärare som inneha mer än en tjänst.

Skolöverstyrelsen har i sitt över promemorian avgivna utlåtande framhål-lit huvudsakligen följande.

I promemorian förutsattes, att ordinarie lärare få övertaga arbetsuppgifter, som eljest fullgöras av mera tillfälligt anställda lärare (korttidsvikarier, tim-lärare), vilka härigenom helt eller delvis skiljas från undervisningen. Om det gäller tillfälliga vikarier, anställda för kortare tid än termin, vill över-styrelsen icke framställa någon erinran mot förslaget. Gäller det åter *tim-*

lärare, vilka förordnats för *helt läsår* eller *hel termin* — oberoende av tjänstgöringens omfattning i fråga om timantalet — kan överstyrelsen med hänsyn till deras arbetsanställning ej finna lämpligt, att de entledigas utan eget förvällande och därigenom bliva utan den för anställningen beräknade inkomsten. De ha nämligen enligt promemorian ej rätt att verkställa återläsning och för denna erhålla motsvarande arvode, som de tidigare förlorat. Många av dessa för läsår förordnade timlärare ha ett relativt högt timtal per vecka, varför deras timlärartjänst måste betraktas som deras huvudsakliga och kanske enda anställning. Detta gäller ej blott timlärare i läsämnen utan i än högre grad timlärare i övningsämnen så väl vid statliga som vid högre kommunala skolor. Överstyrelsen vill här påpeka, att vid kommunala mellanskolor finnas ordinarie eller e. o. övningslärare endast vid 4 av 62 dylika skolor. I övrigt tjänstgöra timlärare.

För en ordinarie lärare kan ock i åtskilliga fall tänkas inträffa, att han, därest helterminsanställd timlärare entledigas, under stängningstiden får full tjänstgöring genom att han får fullgöra den entledigade lärarens tjänstgöring och därtill får tjänstgöra under återläsningstiden.

Överstyrelsen skulle alltså vilja föreslå, att ordet »*heltidstjänstgörande*» under II A 4) av promemorian utgår vid en klassificering av de läsårsavlönade lärarna.

I promemorian anges, att skolmyndigheterna vid ordnandet av återläsningen skola taga hänsyn till lärarnas intressen. Det torde sålunda i regel bliva rektorerna, som ha att sörja för rättvis fördelning härvidlag. Häremot har överstyrelsen intet att erinra.

Vad i promemorian sägs om att tillfälligt anställd lärare skall ha ersättning som timlärare, då han tages i anspråk för återläsning, kan ej tillämpas beträffande folk- och småskollärare.

Allmänna lönenämnden har anfört huvudsakligen följande.

Allmänna lönenämnden har icke funnit anledning till saklig erinran gentemot de principer för *de kalenderårsavlönade lärarnas* avlöande under tiden för undervisningens inställande, som innefattas i det remitterade förslaget och vilka anknyta till föreskrifterna i kungörelsen 1940:148 med den modifieringen, att de lärare, vilkas tjänstgöring ej röner inverkan av en partiell skolstängning, skulle vara skyldiga att vid tjänstledighet under stängningstiden vidkännas löneavdrag enligt gällande bestämmelser. Även i fråga om grunderna för återläsningsskyldigheten kan lönenämnden ansluta sig till det föreliggande förslaget. Anmärkas må i detta sammanhang, att därest skolstängningen endast är partiell, å stängningstiden belöpande tjänstledighet även bör betraktas som partiell ledighet. Härav följer i sin tur, att partiell tjänstledighet kan ifrågakomma även under återläsningstiden.

Lönenämnden har icke heller något att i princip erinra mot de grunder för *de läsårsavlönade lärarnas* avlöande under skolstängning, som föreslagits. Såsom förutsättning för åtnjutande av lön under stängningstiden torde härvid beträffande den mera fast anställda personalen böra uppställas krav på, att extra lärare innehar förordnande för minst en termin och timlärare för helt läsår. De tillfälligt anställda lärarna — bland dem de s. k. korttidsvikarierna — böra givetvis avlönas allenast i förhållande till omfattningen av den tjänstgöring de verkligen bestritt. Lönenämnden vill i detta sammanhang uttala önskvärdheten av att den vikarierande lärarpersonalen i möjligaste mån skyddas gentemot förlust av anställning på grund av undervisningens inställande eller begränsning, liksom även att en uppdelning av tjänstgöringen

för timlärarna med därav betingad förlängd tjänstgöringsperiod utan särskild kompensation såvitt möjligt undvikes.

Lönenämnden anser sig slutligen böra påpeka, att det remitterade förslaget närmast får anses taga sikte på förhållandena vid krigsfara ävensom vid uppkommande bränslebrist. I händelse av krig lära förhållandena inom undervisningsväsendet kunna förväntas bli så egenariade, att särskilda reglerande föreskrifter därunder torde komma att visa sig erforderliga.

Departements-
chefen.

Enligt det i departementspromemorian framlagda förslaget skulle terminsanställd heltidstjänstgörande timlärare bibehållas vid rätt till samma löneförmåner under stängningstiden, som han skulle erhållit om undervisningen ej begränsats. Å andra sidan skulle sådan timlärare vara skyldig fullgöra återläsning utan särskild ersättning. Skolöverstyrelsen har förordat, att samtliga terminsanställda timlärare, således även de icke heltidstjänstgörande, skulle beredas ifrågasavarande förmån mot skyldighet att återläsa utan särskild ersättning. För egen del tillstyrker jag den jämkning skolöverstyrelsen sålunda ifrågasatt.

I anledning av vad överstyrelsen påpekat angående förslaget om timlärarersättning åt lärarpersonal vid tillfällig anställning vid folk- och småskolor under återläsningstid får jag framhålla, att i promemorian endast avsetts att sådan personal skulle erhålla ersättning enligt de för timlärare gällande grunderna. Hinder att bestämma ersättningen sålunda föreligger ej vid folk- och småskolorna.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har allmänna lönenämnden i huvudsak tillstyrkt promemorians förslag. Emellertid har lönenämnden dels gjort vissa uttalanden, som avse att tjänstledighet under stängnings- och återläsningstid i vissa fall skulle betraktas som partiell, dels ock uppställt krav på att timlärare för att under stängningstiden bibehållas vid eljest utgående avlöningsförmåner skulle inneha förordnande för helt läsår. I förstnämnda hänseende anser jag såväl sakliga som praktiska skäl tala för den ståndpunkt, som intagits i departementspromemorian. Tillräckliga skäl att såsom lönenämnden ifrågasatt fordra läsårsanställning för timlärare synas ej heller föreligga. Det må påpekas, att en dylik skärpning av kraven skulle medföra reducering av den timlärarpersonal, som utan särskild ersättning är skyldig fullgöra återläsning.

I övrigt har promemorians förslag icke föranlett erinran i huvudsak från de hörda myndigheternas sida. Även jag kan med den jämkning, som nyss angivits, ansluta mig till detsamma.

I utlåtandet över departementspromemorian har skolöverstyrelsen jämväl upptagit till behandling frågan om de bestämmelser, som i de i promemorian berörda hänseendena borde meddelas beträffande lärare vid folkhögskolor, privatläroverk m. fl. Överstyrelsen har därvid framhållit, att de bestämmelser, som sistförflutna budgetår meddelades för ifrågasavarande lärare (1940: 460—462), i stort sett borde kunna tillämpas även i fortsättningen. Jag ansluter mig till överstyrelsens ståndpunkt. Vad sålunda anförts har tillämpning även å lärare vid statsunderstödda lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskolor (1940: 649).

Departementspromemorians förslag avser lärare vid civila läroanstalter. Även vid de militära skolorna kan undervisningen komma att inställas eller inskränkas av anledning, som här avses. Förhållandena vid sistnämnda skolor gestalta sig emellertid tämligen olika mot dem, som äro rådande vid de civila läroanstalterna. Några generella regler för lärarnas avlönings- och anställningsvillkor vid de militära skolorna under tid, då undervisningen inställes eller begränsas, synas icke heller lämpligen kunna meddelas, utan erforderliga föreskrifter torde böra utfärdas för varje särskilt fall.

Kungl. Maj:t torde böra utverka riksdagens bemyndigande att utfärda bestämmelser och meddela beslut i de hänseenden, som här berörts. Jag vill påpeka att, såsom också antytts i promemorian, särskilda bestämmelser, avvikande från vad i det föregående förordats, kunna erfordras i vissa fall, framför allt vid mera vittgående och långvariga inskränkningar i undervisningen. Riksdagens nyssnämnda bemyndigande torde böra innefatta rätt för Kungl. Maj:t att jämväl meddela dylika särbestämmelser. Tillika torde Kungl. Maj:t böra inhämta riksdagens bemyndigande att meddela de särskilda bestämmelser beträffande statsbidrag till icke statliga läroanstalter, som kunna påkallas för genomförande av de här förordade förslagen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t utfärda bestämmelser och meddela beslut angående lärares vid det statliga och statsunderstödda undervisningsväsendet avlönings- och anställningsförhållanden samt angående statsbidrag till statsunderstödda läroanstalter *dels* under tid, då undervisningen inställes eller begränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, *dels ock* under återläsningstid, som i anledning av undervisningens inställande eller begränsning varder bestämd.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Vid protokollet:

V. Schwartz.